

Un arxiu de l'avantguarda fílmica per teixir vincles amb els cinemes (quasi) invisibles

El reformat Arxiu Xcèntric del CCCB, d'accés presencial gratuït, posa a la disposició dels interessats el visionament de més d'un miler de pel·lícules

Ignasi Franch @ignasifranch

Entrada de l'Arxiu Xcèntric / CCCB - JOSÉ ANTONIO SORIA, 2019

L'any 2001 va néixer Xcèntric, un espai per al cinema experimental dins del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB). La iniciativa va sorgir quan el CCCB va intentar impulsar una programació d'audiovisuals. Segons recorda Carolina López, directora del projecte, “els responsables del centre eren conscients que no disposaven d'un cicle de cinema com poden tenir el Museu Pompidou de París, el MoMA de Nova York o qualsevol museu important. I l'Àngela Martínez, cap del Servei Audiovisual del CCCB, va encarregar a un grup de curadors que penséssim el nom, la durada i les projeccions d'un cicle estable”.

López afirma que la proposta es va orientar cap a l'àmbit del “cinema experimental, cinema d'artista, cinema de llarg recorregut o com li vulguis dir”. El motiu era senzill: “Hi havia un forat a Barcelona, i a Espanya tampoc hi havia gran cosa en aquest sentit. No som els únics en donar a conèixer aquestes pel·lícules a la ciutat, però sí que hem ocupat un lloc central durant molt temps”. **Els primers anys no van ser fàcils, però el somni de veure la sala plena s'ha acabat**

aconseguint perquè “de la mateixa manera que les trajectòries dels cineastes que projectem, Xcèntric és una carrera de fons”. De passada, el projecte s’ha fet un lloc en l’àmbit internacional. I ara té més companys de viatge a la ciutat. A banda de l’incombustible festival L’Alternativa, que enguany complirà la seva vint-i-sisena edició, hi ha altres nodes d’un teixit possible de l’avantguarda fílmica a Barcelona, com la sala ZumZeig, el cicle CRANC o el laboratori artístic Crater-Lab.

Per a López, hi ha una altra bona notícia: veure que “hi ha autors que fan pel·lícules d’una manera que no es feia a Barcelona abans. Les obres de Xcèntric, siguin documentals o ficcions, escenifiquen que no calen grans logístiques per fer cinema, més encara amb les actuals eines digitals, i això és molt inspirador. La llibertat amb què estan fetes les converteix en petits fars. **Moltíssima gent m’ha dit que la seva escola de cinema ha estat Xcèntric**”. La seva directora resumeix que divulguen propostes “per a ulls curiosos, per a gent que vulgui veure coses noves. Sovint són films-poema, perquè com deia el mestre Jan Švankmajer, “poesia només n’hi ha una”. I pot estar fent-se també a través del cinema.

Carolina López, directora de l’Xcèntric: “Som un dels últims espais de la ciutat en projectar còpies en cel·luloide”

Per a alguns cinèfils, Xcèntric és sobre tot un cicle de projeccions. Vivim una època en què la qualitat tècnica del visionament de cinema a casa provoca que les sales comercials i els festivals cinematogràfics busquin que les seves activitats es percebin com una experiència única. Les projeccions de l’Xcèntric ho són sistemàticament. En primer lloc, perquè els títols acostumen a romandre aliens als circuits comercials. En segon lloc, perquè l’organització fa tot el possible per respectar el suport original de les obres que es projecten: en un moment de primacia del fet digital, és cada cop més difícil poder veure projeccions analògiques de films concebuts en cel·luloide. “Som un dels últims espais de la ciutat en projectar còpies en cel·luloide, que poden ser difícils de localitzar i per això tenim una ‘detectiu’ que les busca com la Glòria Vilches, coordinadora d’Xcèntric”, declara López.

Les projeccions de Xcèntric són els grans esdeveniments del projecte i conviuen amb un degoteig d’activitats paral·leles com l’Aula Xcèntric, organitzada amb l’Institut d’Humanitats de Barcelona, on s’ofereixen cursos teòrics. Enguany, [‘Cossos exquisits’](#) reflexionarà en cinc sessions sobre la manera en què han abordat el cos humà un gran nombre d’autors més o menys propers al cinema experimental (inclosos realitzadors que han treballat l’audiovisual narratiu, com Jean Epstein, Alice Guy o Agnès Vardà). El curs, dirigit per la crítica i acadèmica Cloe Masotta, vindrà acompanyat de [tres sessions de projeccions](#) que tindran lloc entre el 21 de novembre i el 4 de desembre.

L’Arxiu Xcèntric

Una de les activitats de Xcèntric és permanent: **un arxiu digital que aplega més d’un miler de films**. El catàleg es pot consultar en línia per poder planificar la corresponent visita. El visionament de les obres, en canvi, ha de ser presencial. Amb aquesta finalitat es va habilitar un espai, recentment reformat, al qual es pot accedir de manera gratuïta (prèvia identificació a les taquilles del CCCB). Hi poden entrar també menors de 18 anys si estan acompanyats d’adults.

L’espai de l’arxiu es compon de dues sales. La primera d’elles incorpora tres pantalles de consulta, de dimensions moderades i amb una interfície per accedir al [catàleg](#), cadascuna amb dues butaques. Les persones que s’acosten a l’Arxiu Xcèntric sense un objectiu concret poden accedir a llistes de suggeriments, de naturalesa temàtica o d’altres tipus: obres per a nens i nenes, o materials associats a altres activitats del CCCB com l’exposició ‘Feminismes!’.

Sala de projeccions de l'Arxiu Xcèntric / CCCB - JOSÉ ANTONIO SORIA, 2019

Per als estudiosos del cinema, l'Arxiu és una oportunitat d'accedir a títols molt difícils de localitzar

El segon espai de l'Arxiu és una sala de projeccions amb una pantalla de dimensions respectables i diversos sofàs. És l'espai adient per a les visites en grup, perquè Xcèntric també ofereix la possibilitat de fer visites guiades per a col·lectius diversos: "Un grup d'universitari o un col·lectiu d'artistes, per exemple, poden demanar una visita i nosaltres de manera gratuïta els mostrarem una selecció de títols", explica López.

A parer de la directora i programadora, "l'objectiu bàsic de Xcèntric és donar a conèixer aquest cinema a tota mena de públic, i l'arxiu és un dels espais més importants. Pot servir per acostar-lo a gent que potser no se sent propera a aquest tipus de cinema sinó a un altre més comercial però vulgui provar, o a gent prové d'altres disciplines com les belles arts o el disseny". **L'arxiu digital és un espai de consulta que "no té l'ànim de substituir l'experiència de la sala fosca i de la projecció"**. Aquesta naturalesa no el fa menys valuós: una part molt important dels títols aplegats és de difícil accés. Si bé alguns dels títols han estat comercialitzats en formats domèstics com el DVD per editores especialitzades, molts altres romanen fora del mercat videogràfic.

López explica que han comprat catàlegs de les principals editores de cinema experimental (com la francesa Re:Voir Video o l'austriaca Sixpack Film), a més de compres directes a institucions i autors. En aquest punt, sorgeixen algunes limitacions "perquè alguns autors compromesos amb la creació d'imatges en cel·luloide no permeten que la seva filmografia, o alguns dels seus títols, es digitalitzin", precisa la directora de Xcèntric.

Per als estudiosos del cinema, l'Arxiu és una oportunitat d'accedir a títols molt difícils de localitzar.

Al seu catàleg hi compareixen cineastes que han fet una carrera amb projecció pública i un cert contacte amb el cinema comercial (la desapareguda Chantal Akerman, de qui trobem tretze obres, Jean-Luc Godard o l'esmentada Vardà) i també d'altres que han adquirit una certa presència gràcies als festivals especialitzats o la seva dedicació al documentalisme (podria ser el cas, per exemple, de Harun Farocki).

Que una obra formi part de l'arxiu o no en formi no té a veure necessàriament amb la valoració qualitativa de l'equip de programadors. Els responsables de Xcèntric escullen títols que han considerat necessitats d'una certa visibilització. "Godard, per exemple, és un autor que ens interessa molt, però una bona part de la seva obra ha tingut una difusió molt gran i no necessita que se la tregui de la foscor". El gruix del catàleg és pur Xcèntric i pertany al cinema experimental. Des del seu cànon (històrics com Stan Brakhage o Maya Deren) a propostes més contemporànies.

El cànon de l'avantguarda i més enllà: els menys visibles d'entre els poc visibles

López recorda que, durant els primers anys del Xcèntric es van projectar molts títols d'allò que podria considerar-se el cànon de l'avantguarda fílmica: l'esmentat Brakhage, "Jonas Mekas i tot un seguit d'autors que són els grans i que els seguim projectant. Però és veritat que tot era molt anglosaxó, molt masculí, i amb els anys hem anat descobrint i redescobrint altres autories i altres sensibilitats". Es dediquen a aquesta tasca d'eixamplament els programadors que formen part de l'Xcèntric des de fa molts anys, com Celeste Araújo, Gonzalo de Lucas, Oriol Sánchez o Francisco Algarin, però també curadors convidats "com Mariana Hristova, especialista en cinema del bloc de l'Est, que ens està descobrint coses fantàstiques. **Ara investiguem més els marges**, som miners que trobem allò en què molta gent ni s'ha fixat".

Sala de consulta personal / CCCB – JOSÉ ANTONIO SORIA, 2019

L'arxiu Xcèntric convida a conèixer propostes que sovint no tenen una difusió fora d'entorns museístics

L'aposta per investigar aquests marges encaixa amb un present de renovat interès per les teories feministes o per la descolonització cultural, però l'àmbit de l'Arxiu té les seves particularitats. "Sí, busquem altres creativitats, però el cinema experimental no té el mateix problema amb el gènere que té l'audiovisual comercial. En ser estructures més petites, sense molts diners, les dones hi han tingut un accés més franc", opina López. "Des de fa deu anys **projectem pràcticament la mateixa quantitat de pel·lícules fetes per dones que per homes**. Hi ha una voluntat, però no ens cal fer discriminació positiva, només mirar al voltant i veure el que han fet Chantal Ackerman, Storm de Hirsch, Carolee Schneemann i el que estan fent un munt de dones actualment", afirma.

L'Arxiu Xcèntric, en definitiva, convida a conèixer propostes que sovint no tenen una difusió fora d'entorns museístics. Es tracta d'una **invitació permanent a descobrir cinemes de difícil accés**. I també a formar part, com a públic, de les diferents recuperacions i revaloritzacions periòdiques que reconfiguren i complementen la història de l'audiovisual: "Fa anys molts crítics ni consideraven Jonas Mekas, i ara és un dels més grans", recorda López. La directora de Xcèntric anima a iniciar-se en el cinema experimental i emprar recursos com les projeccions o l'Arxiu per seguir aprofundint, perquè "quant més coneixements tens d'una cosa, més te l'estimes. I més la pots qüestionar i debatre, també".